

SEJM

Sejm to rodzimy wyraz o genezie prasłowiańskiej. Jest to etymologicznie rzeczownik odczasownikowy: **сѣнь* ‘razem’ + **(j)ęti*, **(j)mq* ‘wziąć, schwycić, złapać, ująć, zacząć, rozpocząć’ > **сѣн-ęti sę*, **сѣн-ѣmq sę* ‘zebrać się, zgromadzić się’ > **сѣнь(j)мъ* > **сѣньмъ* ‘zebranie, zgromadzenie’ > stpol. *sniem*, *seńma*, *seńmu* > *sjem*, *sejma*, *sejmu* (w związku ze staropolskim rozwojem grupy *-ńm-* > *-jm-*). Mianownikowa forma *sjem* występowała jeszcze w XVI w., czego dowodem jest tytuł głośnej satyry autorstwa Marcina Bielskiego *Sjem niewieści* z 1586 r., jednakże już od XV w. zaczyna się upowszechniać forma *sejm* będąca wynikiem wyrównania jej tematu fleksyjnego do form pozostałych przypadków. W wyniku tego procesu analogii rzeczownik *sejm* uzyskał jednolitą postać tematu w całym paradygmacie, która utrwaliła się także w rodzinie wyrazów (*sejmować*, *sejmowanie*, *sejmowładztwo*, *sejmowy*, *sejmujący*).

W XV w. wyraz *sejm* uzyskał swe podstawowe znaczenie, w którym będzie występował przez lat kilkaset – ‘zjazd, zgromadzenie stanów, obradujące nad sprawami dotyczącymi całego kraju, prowincji lub ziemi; rada, zgromadzenie’. Pozycję sejmu w pierwszej Rzeczypospolitej ugruntował do XVIII w. ustrój demokracji szlacheckiej, którego podwaliny sformułowały uchwały sejmu piotrkowskiego (1562–1563). Wówczas sejm był najwyższym organem ustawodawczym Rzeczypospolitej, składającym się z króla, senatu i izby poselskiej.

Formą deminutywną od rzeczownika *sejm* jest *sejmik*, który od XV w. pochynając, również zyskał funkcję terminu politycznego, oznaczając ‘reprezentację ogółu szlachty województwa lub ziemi’. Rozwój demokracji szlacheckiej wpłynął na zróżnicowanie form i funkcji sejmików, wyróżniano zatem *sejmiki deputackie (trybunalskie)*, na których wybierano sędziów trybunałów; *sejmiki elekcyjne* wysuwające kandydatów na sądowe urzędy ziemskie; *sejmiki powiatowe*, czyli zjazdy szlachty danego powiatu dla podjęcia uchwał dotyczących jej interesów; *sejmiki generalne*, które gromadziły senatorów i posłów danej prowincji dla uzgodnienia uchwał sejmików powiatowych i ustalenia wspólnego stanowiska na posiedzenie sejmu; *sejmiki gospodarcze* uchwalające lokalne podatki; *sejmiki kapturowe*, które sprawowały najwyższą władzę w województwie w czasie bezkrólewia; *sejmiki przedsejmowe*, zwoływane dla wyboru posłów i ustalenia instrukcji poselskich; wreszcie – *sejmiki relacyjne*, odbywane dla wysłuchania relacji posłów z obrad sejmu i podjęcia decyzji w sprawie wykonywania uchwał sejmu.

Od podstawy słowotwórczej *sejmik* powstała cała rodzina wyrazów: *sejmikować*, *sejmikowanie*, *sejmikowicz*, *sejmikowyy*, *sejmikujący*, co potwierdza aktywność tego kręgu tematycznego słownictwa w dawnej polszczyźnie. W polszczyźnie współczesnej wyraz *sejmik* – oprócz podstawowego znaczenia historycznego – ma również znaczenia nowe: ‘zgrupowanie, zebranie specjalistów z jakiejś dziedziny’, np. *sejmik historyków*, *sejmik polonistów*; ‘burzliwe, hałaśliwe zebranie, zgromadzenie, czasem oceniane ironicznie’, np. *babski sejmik*. Występuje także termin *sejmik samorządowy* na oznaczenie organu samorządu terytorialnego (od 1990 r.).

W historii polskiego parlamentaryzmu zaznaczyło się także zróżnicowanie form i funkcji sejmiku, co znajduje odzwierciedlenie w nazwach. Od XV w. zwoływany był tzw. *sejm walny* (inaczej *wielki*), mający formę zjazdu ogólnopaństwowego, składający się z króla, członków rady królewskiej, urzędników ziemskich, przedstawicieli większych miast, senatorów i posłów szlacheckich. Zwykłą formą obrad sejmowych był *sejm ordynaryjny* (*zwyczajny*), zwoływany co dwa lata na sześć tygodni. Król w razie potrzeby mógł zwołać *sejm ekstraordynaryjny* (*nadzwyczajny*), którego sesja trwała zwykle dwa tygodnie. W zależności od nadzwyczajnych sytuacji odbywały się *sejmy konwokacyjne* dla ustalenia czasu i miejsca elekcji nowego króla (zwoływane przez interreksa) oraz *sejmy koronacyjne* kończące okres bezkrólewia. Szczególnymi formami były *sejmy obozowe* w czasie zebrania pospolitego ruszenia, *sejmy rokoszowe*, w których mógł brać udział każdy szlachcic (a nie tylko posłowie wybrani na sejmikach) oraz *sejmy skonfederowane*, zawiązywane pod marszałkowską łaską konfederacji, podczas których uchwały zapadały większością głosów (nie obowiązywało *liberum veto*), a więc nie mogły być zerwane.

Taką właśnie formułę miał *Sejm Czteroletni* (6 X 1788 – 29 V 1792), zwany *Wielkim*, gdyż miał charakter ogólnopaństwowy, obradował w podwójnej liczbie posłów i podjął ważne uchwały, ustanawiając Konstytucję 3 Maja, nadając prawa miastom królewskim i zwiększając liczebność armii do 100 000. Dokonania Sejmu Wielkiego zostały obalone przez konfederację targowicką (*nota bene* zawiązaną w Petersburgu 27 IV 1792, a dopiero ogłoszoną w Targowicy 14 V 1792), której przedstawiciele zwrócili się z prośbą o zbrojną pomoc do Rosji, co w konsekwencji spowodowało III rozbiór Polski.

W okresie zaborów nastąpił zanik polskiego parlamentaryzmu, chociaż działał sejm w Królestwie Polskim (1815–1831) oraz tzw. *Sejm Krajowy* (1861–1867) w Galicji, z siedzibą we Lwowie, zajmujący się sprawami rolnictwa i szkolnictwa. W okresie II Rzeczypospolitej sejm stanowił niższą izbę parlamentu, a w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (po 1945 r.) sejmowi nadano status najwyższego organu władzy państwowej, uchwalającego ustawy i sprawującego kontrolę nad działalnością innych organów władzy. Dzisiaj – według notacji słownikowych – *Sejm* (wraz z *Senatem*) jest najwyższym organem władzy ustawodawczej w Polsce, będąc izbą niższą w strukturze polskiego parlamentu. W *Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej* sprawa ta znajduje następującą regulację ustrojową:

Art. 10

1. Ustrój Rzeczypospolitej Polskiej opiera się na podziale i równowadze władzy ustawodawczej, władzy wykonawczej i władzy sądowniczej.

2. Władzę ustawodawczą sprawują Sejm i Senat, władzę wykonawczą Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej i Rada Ministrów, a władzę sądowniczą sądy i trybunały.

Oprócz organu władzy ustawodawczej rzeczownik *sejm* we współczesnej polszczyźnie ma także kilka innych znaczeń: ‘posłowie wchodzący w skład Sejmu’, ‘posiedzenie posłów, zwoływane zwykle w konkretnym celu’, ‘budynek obrad Sejmu’, *książk. przen.* ‘burzliwe, hałaśliwe zgromadzenie’ – por. np. *kadencja, obrady, posiedzenie sejmu; uchwała sejmu; poseł na sejm, marszałek sejmu; głosowanie w sejmie, odrzucenie projektu ustaw przez sejm; debatować, obradować, zasiadać w sejmie; otwierać, zwoływać sejm; sejm rozpoczyna / zamyka obrady; sejm postanowił, uchwalił coś; wejście do sejmu; sejm niewieści, sejm ptasi.*

To ostatnie przenośne znaczenie nawiązuje do etymologicznego, pierwotnego znaczenia wyrazu *sejm* (‘zebranie, zgromadzenie’), które jeszcze na początku XIX w. było w powszechnym użyciu, co oddaje m.in. notacja zawarta w *Słowniku języka polskiego* Samuela Bogumiła Lindego: ‘jakiekolwiek zgromadzenie, gromada, zebranie, schadzka, zjazd’ – *Sijem abo zjazd jaki trzymać abo zebrać; Ludwik cesarz z Eugeniuszem papieżem w Akwisdramie sjem położyli; Na dniu ostatnim, przed sejmem wszystkiego świata.*

Na ogół wyrazy wchodzące w skład rodziny wyrazów związanej z rzeczownikiem *sejm* (dziś już tylko: *sejmowy, sejmik, sejmikowy*) mają pozytywne nacechowanie i aksjologię, co wiąże się z docenianiem roli sejmu w dziejach państwowości polskiej, zaznaczonej chociażby takimi zdarzeniami jak Sejm Czteroletni:

Wiwat Sejm i naród cały!
Dziś nam z nieba żywot dały.
Wiwat krzyczcie, wszystkie stany,
Niechaj żyje król kochany!
[*Polonez 3 Maja, 1791*]

Bywa jednak i tak, że skrzydlate słowa i przysłowia zawierają krytyczną ocenę prac sejmu, a w szczególności zachowań i działalności posłów:

O tym na sejmie radza,
Że dużo wezmą,
A nic nie dadzą.
[przysłowie ludowe]

Z takim negatywnym wartościowaniem wiąże się rzeczownik *sejmokracja*. Za pomocą tego terminu historycy określają ustrój II Rzeczypospolitej w latach 1921–1926, tj. od ustanowienia tzw. konstytucji marcowej do przewrotu majowego, kiedy to szerokie uprawnienia Sejmu wraz z nadmiernym przekonaniem posłów o ich wszechwładzy doprowadziły do osłabienia mechanizmów demokratycznych i zagrożenia anarchią. Od tego terminu rozwinęło się szersze znaczenie rzeczownika *sejmokracja*, które można sparafrazować następująco: ‘nadmierny wpływ władzy ustawodawczej (sejmu) na rządzenie państwem; wszechwładza sejmu i koterii sejmowych’. W tym znaczeniu *sejmokracja* ma wyraźnie negatywne nacechowanie aksjologiczne, co potwierdzają przekazy medialne – por. np. *Teraz bokiem zaczyna nam wychodzić sejmokracja; Sejmokracja dziś staje*

się na porządku dziennym; Szaleje sejmokracja i zaczyna się inflacja; Demokracji powinniśmy się nauczyć, a tymczasem rozwija się sejmokracja.

Historia jest nauczycielką życia [Cyceron: *Historia magistra vitae*]. Może zatem warto i dziś, kiedy instytucja polskiego sejmu jest bardzo krytycznie oceniana przez obywateli, zastanowić się nad historią *sejmu* i istotą tej instytucji, by uniknąć smutnych doświadczeń polskiego *sejmowania* związanych z *sejmokracją*.

S.D.